

Euroopa Liit
Euroopa struktuuri-
ja investeerimisfondid

Eesti
tuleviku heaks

Mida on õpetajal vaja teada soolisest võrdõiguslikkusest ja milleks?

Inga Kukk, Maria Jürimäe, Katri Lamesoo

Eesti koolis on käibel mitmeid müüte, mis sageli varjutavad õpetajate arusaamist ja pärsivad soovi soolise võrdõiguslikkuse üle arutleda ja sellega koolis teadlikult tegeleda:

„Sooneutraalsus on Põhjamaadest sisse toodud pseudoteema, millega tahetakse ära kaotada erinevused poiste ja tüdrukute, meeste ja naiste vahel.“

„Mina kohtlen õpetajana kõiki oma õpilasi võrdselt.“

„Koolisüsteem soosib tüdrukuid ja ei sobi poistele.“

„Ühiskonna probleemid saavad alguse kodust, koolil ei ole siin suurt midagi teha.“

Sooline võrdõiguslikkus on Eesti riiklike õppekavade alusväärtus hoolivuse, inimväärikuse, vastutustundlikkuse jm olulise kõrval, aga kipub tegelikus koolielus jääma loosungiks, mida ei osata ega taheta sisuga täita. Passiivsus või isegi vastuseis on mõistetav – miks peaksin õpetajana tegelema teemaga, mida ma ei pea oluliseks, millega mu meelest on kõik korras, mida ei oska seostada oma igapäevase töö ja selle eesmärkidega või mis tekitab minus koguni vastuseisu!

Mis ikkagi on sooline võrdõiguslikkus ja miks peaks koolis sellega tegelema?

Tundub, et ühiskond areneb tasapisi nagunii jäikade soorollide kadumise suunas ning meie õpilaste, järgmiste põlvkondade vaated ja käitumine on vabamad ja võrdsemad kui meie omad. Praegused noored isad tegelevad oma isadest ja vanaisadest rohkem lastega, üha rohkem tüdrukuid läheb õppima IT- ja tehnikaerialasid, sest need annavad kindlalt tööd ja head palka jne.

Ideaal on demokraatlik ja tasakaalus ühiskond, kus kõigil inimestel on võrdsed võimalused hästi, tervena ja õnnelikult elada ning teha korraliku palga eest meelepärast tööd. Praegu oleme siiski seisus, kus Eesti ühiskond on tasakaalust üsna väljas. Mõned faktid:

- Naised on suuremas vaesusriskis, kuna töötavad vähem tasustatud valdkondades, madalamatel ametikohtadel ja saavad vähem palka. Et veerand Eesti peredest on üksikvanemaga ning üle 90% üksikvanematest on emad, tähendab see automaatselt suuremat vaesusriski väga paljude laste jaoks.
- Meeste ja naiste erialavalikud on erinevad. Mehed on suures ülekaalus ehitus-, transpordi- ja IT-sektoris, naised kultuuri- ja teenindussektoris ning hariduses.
- Meeste eluiga on keskmiselt 10 aastat lühem kui naistel, mehed käituvad riskialtimalt, nende tervisenäitajad on kehvemad, enesetappude ja õnnetussurmade arv suurem.
- Naised ei ole mitte ainult rohkem haritud vaid neid osaleb meestes rohkem ka mitteformaalses õppes, st täiendkoolitustel. Erinev haridustase ja eri töövaldkondade eelistamine toob kaasa erinevad huvid, tervisenäitajad, raskendab võrdväärse partneri leidmist.¹
- Üle 70% põhikoolist väljalangenutest on poisid. Poistel ilmnevad käitumishäired varem; neil on rohkem seaduserikkumisi, isikuvastaseid kuritegusid ja agressiivsust²
- Tüdrukutel, kellele meie koolisüsteem paljude arvates paremini sobib, esinevad vaimse tervise probleemid poistest hiljem, enamasti teismeeas, kus esineb rohkem depressiivsust ja ülemäära ärevust, mida saab seostada õpipingega.

Millest erinevused tulevad ja kuidas see juhtub, et naised ja mehed elavad Eestis justkui eri maailmades?

Soolise võrdõiguslikkuse ja võrdsete võimaluste tähtsust pisendatakse sageli väitega, et sugudevahelised erinevused on kaasasündinud ja bioloogilised. Poisid sünnivadki tugevateks ja agressiivseteks, tüdrukud õrnadeks ja hoolivateks ning sinna ei ole midagi parata. Selline

---

¹ Saar, E., Unt, M., Lindemann, K., Reiska, E., Tamm, A. (2014): Oskused ja elukestev õpe: kellelt ja mida on Eestil oskuste parandamiseks õppida? PIAAC uuringu temaatiline aruanne nr 2. Tartu: Haridus- ja Teadusministeerium. URL: https://www.hm.ee/sites/default/files/oskused_ja_elukestev_ope_-_piaac.pdf.

² Meos, A., Susi, A., Mesikäpp, E., Vachtel, I., Täär, H., Lindre, I. Põldsepp, I., Liivamägi, J., Kastepõld-Tõrs, K., Nool, K., Kandimaa, K., Pruulmann, K., Parksepp, M., Koolmeister, M. (2014): Vaimne tervis – väärtus meie kõigi jaoks. Infokogumik laste vaimse tervise häiretest. Tartu Ülikooli Kliinikumi Lastefond. URL: http://opikeskkond.lastefond.ee/public/galleries/Vaimne_tervis-vaartus_meie_jaoks_kogumik.pdf.

seisukoht vabastab arvoja vastutusest ja on ka teaduslikult põhjendamatu. Iga inimesele on kaasa antud geneetiline nõ stardipakett, mis väikeses osas sõltub ka soost (nt üksnes naised sünnitavad), kuid ka geneetiliselt on varieeruvus soorühmade sees suurem kui nais- ja meessoos vahel. Nii tüdrukute kui ka poiste hulgas on suure- ja väikesekasvulisi, tagasihoidlikumaid ja julgemaid, võimekamaid ja vähem võimekaid. Selle asemel, et kaevuda aju või hormoonide erinevustesse, tasuks uurida seda osa erinevustest, mis on muutuv ja mida järelkult ka saab mõjutada. Millised normid kehtivad tüdrukutele ja poistele, naistele ja meestele? Mida peetakse aktsepteeritavaks ja sobivaks naiselikuks ja mehelikuks käitumiseks? Milliseid omadusi me väärtustame ja vastavalt ka arendame poistes ja tüdrukutes, et nad kasvaksid meie ühiskonda sobivateks meesteks ja naisteks?

Sooline sotsialiseerimine algab hetkest, mil tulevased lapsevanemad saavad teada, kas neil sünnib tütar või poeg. Kui lapsevanem, aga ka lasteaia- või kooliõpetaja ei teadvusta, millele ta oma kasvatus- ja suhtluspõhimõtetes toetub, siis on tal oht lähtuda stereotüüpidest – kinnistunud ja teadvustamatutest mõttemallidest mh selle kohta, milline peab olema õige tüdruk või poiss, millised on tema tüüpilised omadused ja millist käitumist temalt oodata. Naistelt (ja tüdrukutelt) eeldatakse pigem hoolivust, kohusetunnet, alalhoidlikkust, meestelt (ja poistelt) pigem enesekehtestamist, riskivalmidust ja edukust. Kuigi õppekava, teadmised, oskused ja pädevused, mille õpilased peavad omandama, on samad, peavad õpetajad tüdrukute ja poiste puhul oluliseks erinevaid oskusi ja omadusi – poiste puhul riskivalmidust, tehnikaga ümberkäimist ja ettevõtlikkust, tüdrukute puhul välimuse eest hoolitsemist, söögitegemise ja rahaga ümber käimise oskust ja eneseväljendust.

Ebavõrdset kohtlemist tajuvad koolis ka õpilased ise ning nende arvamused lükkavad ümber müüdi, nagu soosiks praegune koolisüsteem tüdrukuid ega sobiks poistele. Nii poisid kui tüdrukud tunnetavad, et tüdrukutelt oodatakse paremaid õpitulemusi, kuid samade teadmiste eest saavad nad poistest paremaid hindeid.³ Pealtnäha tundub, et probleeme tekitavad koolis peamiselt korda rikkuvad poisid. Tüdrukud aga tajuvad survet õppida hästi ning neil on poistest rohkem tervise- ja ärevushäireid ning depressiooni¹. Nende probleemid on lihtsalt varjatamad kui poiste kõrgem verbaalne, füüsiline ja sotsiaalne agressiivsus.

---

³ Musting, K. (2014): Õpilaste poolt tajutud soolistatud ootused koolis. Bakalaureusetöö. Juhendaja: Kraav, I. Tartu Ülikool, Sotsiaal- ja haridusteaduskond, Haridusteaduste instituut. URL: http://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/41831/musting_kaisa.pdf.

Poiste kohta kehtivad soostereotüübid võimaldavad neil oma frustratsiooni rohkem välja elada. Neile on lubatud rikkuda korda ja õppida halvemini, poisid langevad sagedamini koolist välja või ei jõua kesk- ja kõrgkooli, sest neile esitatavad rolliootused soosivad sellist käitumist. Vaadates, kuidas tänapäeva Eestis on edukamad (ettevõtluses, poliitikas) hoopis mehed, võiks probleemiks pidada pigem hoolsaid, korralikke ja hästi õppivaid tüdrukuid, kellel on suur oht kasvada enda soove allasuruvateks kuulekateks käsutäitjateks.

Mida teha, et lapsed saaksid ellu kaasa võrdsed võimalused ja ühiskond muutuks võrdsemaks?

Iga õpetaja saab soostereotüüpe nii tugevdada kui ümber lükata, õpilaste valikuid kitsendada või avardada oma hoiakute ja käitumise, õppematerjali ja teemade valiku, õpetamis- ja hindamismeetodite kaudu. Pealiskaudsemalt või sisulisemalt, aga kõik Eesti koolid on võtnud sihiks nüüdisaegse õpikäsituse – arvestamise iga õppija huvide, eripära ja erinevate õpirütmidega, ainete-teemade-pädevuste lõimingu ning koolis õpitava seostamise koolivälise eluga, õppimist toetava hindamise, õppijate kaasamise õppe eesmärgistamisse, õppeprotsessi kavandamisse ja tagasisidestamisse, kooli reeglite väljatöötamisse ja sõbraliku koolikultuuri kujundamisse. Seda kõike on palju, ent seda nõuab muutunud maailm. Kõik nüüdisaegse õpikäsituse elemendid toetavad ühel või teisel moel poiste ja tüdrukute võrdseid võimalusi ning võimaldavad vähendada soolist eristamist ja eelarvamusi, kuna lähtuvad õppija individuaalsusest ja väärtustavad erinevaid teadmisi, oskusi ja pädevusi, mitte üksnes häid akadeemilisi teadmisi, head iseseisva töö oskust ja „korralikku käitumist“ (s.t vaikset istumist ja õpetaja korraldustele allumist). Mida mitmekesisemaid õppevorme ja hindamismeetodeid hakatakse Eesti koolides kasutama, seda rohkem on lapsi, kes leiavad endale sobiva õppimise viisi ja seda vähem tekib ka soorühmiti jagunevaid probleeme.

Kuni õpetaja aeg kulub tunnis korra hoidmisele ja poiste „taltsutamisele“, jääb tal paratamatult vähem aega märgata, miks mõned õpilased (tüdrukud ja oh üllatust, ka paljud poisid) on passiivsed ja vaiksed – mõnele on teema ammu selge ja ta sirgeldab vihikukaanele, teine ei saa üldse aru, kolmandal hoopis valutab pea, sest ta ei saanud öösel hästi magada. Mõni tahakski õpetaja pakutud süsteemi järgi süvenenult õppida, aga pidev „korrahoidmine“ segab. Kui iga tund või vähemalt iga koolipäev pakub erinevaid õppimisvõimalusi nii aktiivsematele kui ka passiivsematele, kiirematele ja aeglasematele, üksikisikutele ja rühmas tegutsevatele, sobib kool palju enamatele õpilastele, olgu nad tüdrukud või poisid.

Kool ei tohiks võimendada erinevusi, mis võivad nii tüdrukute kui ka poiste tulevikuväljavaateid kahjustada. Nii naised kui ka mehed vastutavad heade inimsuhete, oma tervise, oma laste ja töölase eneseteostuse eest. Stereotüübid (nt mehed peavadki rohkem teenima, tüdrukud peavad rohkem välimuse või teiste inimeste eest hoolitsema, inseneriamet sobib meestele, õendus naistele vms) piiravad nii suhetes kui ka karjäärivalikutes. Õpetaja kui õpetamise ja arengu toetamise professionaal peab teadvustama iseenda stereotüüpseid hoiakuid ning aitama ka õpilastel neid teadvustada ja vältida.

Soolise võrdõiguslikkuse edendamine ja sooteadlik lähenemine koolis ei tähenda poiste ja tüdrukute ühesuguseks tegemist, vaid vastupidi, teadlikku arvestamist iga õpilase tugevuste ja arenguvajadustega, süvendamata tüdrukute ja poiste erinevusi, eristamata ja üldistamata tüdrukute ja poiste rühma.

Soovitusi sooteadlikuks õppeks

- Kasutage mitmekesiseid õppemeetodeid, pakkuge õpilastele erinevaid õpikogemusi ja õppimisvõimalusi – kuigi tegevuse kaudu õppimine (aktiiv- ja uurimuslik õpe) nõuab rohkem aega ja ettevalmistust, on see märksa tõhusam õppimisviis kui õpetaja juhitud frontaalne tund ning seda igast soost õppijate jaoks.
- Kasutage lisaks istuvale akadeemilisele õppele vaikuseminuteid või liikumispause, korraldage õpet õues või avatud õpiruumis järjestikku täidetavate probleemülesannetena.
- Kavandage õpet klassiruumist väljaspool – õues, linnas, metsas, muuseumis, väljasõitudel, üritusi korraldades, nooremaid (ja miks mitte ka vanemaid) õpetades, kogukonna tegevustes osaledes jne.
- Kaasake õppijad (nii poisid kui tüdrukud) õppe eesmärgistamise, edukriteeriumide kokku leppimisse, hindamis- ja tagasisidestamis põhimõtete väljatöötamise, kasutage eneseanalüüsi ja kaaslasehindamist – soov areneda, jõuda järgmisele tasemele, samuti soov olla eakaaslaste poolt aktsepteeritud toetab ka õpimotivatsiooni.
- Leppige koos õpilastega kokku klassi reeglid või üldised käitumispõhimõtted ning hinnake ja tagasisidestage õpilaste käitumist vastavalt nendele. Poistele ja tüdrukutele peavad kehtima samad reeglid.

- Ennetage ebasoovivat käitumist rühmitamise abil. Isetekkelise või soopõhise rühmitamise asemel rühmitage õpilasi teadlikult vastavalt õpieesmärkidele – eri võimete ja pädevustega õpilased ühes rühmas, tugevamad saavad toetada nõrgemaid; sama tasemega õpilaste rühmad vms. Rühmitamise eesmärk peaks olema pedagoogiline, mitte „mässajate tasalülitamine“.
- Õpet kavandades mõelge ka sellele, kuidas arendada pädevusi, mida soostereotüüpidest lähtuv kasvatus kipub pärssima – julgustage sooritusärevuses õpilasi (sagedamini tüdrukud) tegutsema kartmata vigu teha ja tunnustage nende ettevõtlikkust. Sageli ei julge õpilased olla nemad ise, kuna nad püüavad kohanduda õpetaja ootustele. Seda võib kasutada võimalusena – kui tunnustada siiralt õpilaste algatusvõimet, originaalsust, stereotüüpe eiravat käitumist, siis on tõenäoline, et selline käitumine kordub ja muutub ajapikku koolikultuuri osaks.
- Teadvustage, mida tunnustate, mida hindate, millele pöörate tähelepanu – eriti algklassides kujundab õpetaja normi, normaalsuse ning mudeldab oma käitumisega ka soostereotüüpe.
- Eelistage kooli õppekava ja ainekavade väljatöötamisel sooteadlikke valikuid (ühine kodundus- ja tehnoloogiaõpetus vs poiste puutöö ja tüdrukute käsitöö; ühine liikumisõpetus, kus õpilasi rühmitatakse vajaduse korral vastavalt tervisele, sportlikule tasemele ja huvidele vs tüdrukute ja poiste eraldi kehaline kasvatus; sootemate teadlik lõimimine inimeseõpetusesse, ühiskonnaõpetusesse, ajaloesse, kirjandusse, ettevõtlusõppesse jne).
- **Sooteadliku õppe taustalugemist, meetodeid ja õppematerjale** leiab lisaks veel Eesti Naisteühenduste Ümarlaua koostatud veebilehelt „Haridus ja sugu“, www.enu.ee/haridus-ja-sugu.